

Таким чином, враховуючи світовий досвід трансформації систем розподілу страхового навантаження, слід зазначити, що спільною рисою переважної більшості моделей, прийнятих у системах соціального страхування провідних країн світу, є принцип паритетності в розподілі внесків на соціальне страхування. При цьому для створення прийнятних умов соціального захисту населення в цій ситуації зусиль однієї держави або самих працівників замало. Тут необхідне об'єднання можливостей працівників, роботодавців, держави, причому на постійній та довготривалій основі, з чіткими правилами, що обумовлено зростаючим масштабом проблем та необхідністю залучення значної кількості фінансових ресурсів.

Література:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. – Режим доступу : rada.gov.ua.
2. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV. – Режим доступу : rada.gov.ua.
3. *Бондар Н.* Соціальне страхування в Україні: труднощі існування в трансформаційній економіці / Н. О. Бондар, Ю. Ю. Діденко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 1. – С. 12–15.
4. *Карамішев Д.* Єдиний соціальний податок: панацея чи профанація? / Д. Карамішев // Віче. – 2006. – № 12. – С. 46–48.
5. Державна податкова адміністрація. – Режим доступу : <http://sta.gov.ua/control/uk/index>.
6. International Labor Organization. – Режим доступу : <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm#a1>.
7. *Четверикова Л.* Суть соціальної політики та аналіз її моделей в соціальних державах / Л. Четверикова // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2005. – № 1. – С. 78–83.

Надійшла до редколегії 21.06.2012 р.

УДК 351

Н. М. ІЛЬЧЕНКО, КАРПАЧОВА Ю.Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Проаналізовано підходи до розвитку системи виконання рішень Суду з прав людини в Україні та вироблено пропозиції щодо вдосконалення організаційно-правового зазначеного процесу.

Ключові слова: права людини, рішення Європейського суду з прав людини, виконавча служба.

Theoretical approaches to the development of the systems and the implementation of how the Court h of human rights in Ukraine that made his proposition concerning the improvement of state-legal this process.

Key words: human rights, judgment of the European court of human rights, executive service.

11 вересня 1997 р. для України набула чинності Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. На думку багатьох дослідників, вона створює не тільки найбільш ефективну систему міжнародних норм для захисту прав людини, а й одну з найпрогресивніших у світі форм міжнародної судової процедури. Отже, для українців набрала реальних обрисів можливість захисту власних прав і свобод на міжнародному рівні, а саме – шляхом звернення до Європейського суду з прав людини.

Констатуючи порушення прав людини, гарантованих Конвенцією про захист прав людини й основних свобод, Європейський суд з прав людини вимагає від держави-відповідача здійснення певних заходів, одна частина з яких стосується конкретної особи, що зазнала порушення свого права, інша – виправлення ситуації шляхом внесення змін у законодавство або вдосконалення практики застосування цього законодавства. Метою другої частини заходів є виправлення ситуації для запобігання повторного звернення до Європейського суду з цього питання.

Оскільки жодна країна не змогла створити досконале законодавство, привести всю практику застосування цього законодавства до ідеалу, то зміни, що вимагаються Європейським судом з прав людини, йдуть на користь як державі, яка є відповідачем у процесі розгляду справи, так і особі, чії права були порушені. Таким чином, у будь-якому випадку у процесі розгляду справи Європейським судом з прав людини немає сторони, що програє [1].

Порівняно з іншими державами за кількістю справ на розгляді Європейського суду Україна перебуває на четвертому місці після Росії, Туреччини та Румунії. Так, наприклад, на початок 2011 р. в Європейському суді на розгляді загалом перебувало 139650 справ проти держав-сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З них 10450 справ проти України, що складає 7,5 % від загальної кількості [9].

На забезпечення виконання рішень Європейського суду кожного року в Державному бюджеті України передбачаються загальнодержавні видатки. Більшість коштів з цієї суми сплачується заявникам як справедлива сатисфакція у випадках констатації Європейським судом порушення Україною її зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї [11]. Так, на виконання рішень Європейського суду в останні роки передбачається до двох млн грн. Хоча через велику кількість рішень і недосконалу організаційно-правову систему виконання рішень Європейського суду багато українських громадян вимушені чекати роками виплат від держави.

Теоретичне підґрунтя для аналізу державної політики співробітництва України з Радою Європи у сфері захисту прав людини, гуманітарної політики держави, державної політики у сфері духовного розвитку суспільства заклали наукові доробки В. Андрушенка, А. Альохіна, М. Анісімової, Д. Безносенка, Б. Гаєвської, Л. Губерського, А. Дербака, О. Євтушенко, Ю. Зайцева, С. Кравченка, О. Лазора, В. Мартиненка, М. Михальченка, І. Надольного, В. Огнев'юка, Т. Парпан, М. Рудакевич, В. Скуратівського, П. Ситкіна та ін.

Метою статті є узагальнення альтернативних підходів щодо розвитку системи виконання Україною рішень Суду з прав людини та вироблення рекомендацій стосовно вдосконалення організаційно-правового забезпечення зазначеного процесу.

Під час аналізу існуючих на сьогодні концепцій розвитку системи виконання рішень Україною Суду з прав людини в цілому, окремої уваги потребує питання доцільності створення окремого урядового органу державного управління в системі Міністерства юстиції України для здійснення єдиної державної політики у сфері виконання рішень судів (в тому числі і Європейського суду з прав людини), інших органів (посадових осіб) із чіткою вертикальною підпорядкованістю.

З прийняттям Указу Президента України від 20.04.2005 р. № 701/2005 “Питання Міністерства юстиції України”, постанови Кабінету Міністрів України від 23.04.2005 р. № 320 “Про утворення урядового органу державного управління у складі Міністерства юстиції” та Закону України від 23.06.2005 р. № 2716 “Про внесення змін до законів України “Про державну виконавчу службу” та “Про виконавче провадження” розпочався процес реформування органів державної виконавчої служби.

Зокрема, зазначеними вище нормативними актами встановлено, що Департамент державної виконавчої служби є урядовим органом державного управління у складі Міністерства юстиції України, на яке покладається реалізація єдиної державної політики у сфері примусового виконання рішень. Отже, логічним та послідовним є визначення цього органу як такого, що контролює виконання рішень Європейського суду з прав людини. Разом з тим слід зазначити, що у зв'язку з постійним зростанням кількості справ, а тому і рішень проти України, доцільним напевно є створення окремої структурної одиниці в системі державної виконавчої служби, яка б займалася виключно даним питанням.

Для підвищення ефективності діяльності державної виконавчої служби та виконання в Україні судових рішень, у тому числі і Європейського суду з прав людини, на нашу думку, доцільно розглянути можливі варіанти подальшого розвитку системи органів державної виконавчої служби.

Одним із варіантів розвитку державної виконавчої служби є її подальше вдосконалення на основі внесення певних змін до чинного законодавства, тобто концепція, яка діє на сьогодні. Для реалізації даної концепції необхідно підвищити статус органів державної виконавчої служби в системі органів державної влади, а також віднести державну виконавчу службу до системи

правоохоронних органів. Це пояснюється тим, що у процесі примусового виконання рішень державний виконавець наділений низкою повноважень щодо здійснення заходів примусового характеру (примусовий арешт і вилучення майна, примусове входження до житла та іншого володіння особи, накладення стягнення на боржника, ініціювання порушення кримінальної справи щодо боржника та ін.) [5].

Поряд з цим, до проблеми визначення статусу державної виконавчої служби у зв'язку з виконанням рішень Європейського суду з прав людини звертаються багато вітчизняних науковців. Зокрема О. Євтушенко зазначила, що в цьому випадку “державний виконавець опиняється поза межами адміністративної структури, оскільки він має діяти проти власної держави і не повинен підкорятися навіть керівництву країни, оскільки він має діяти фактично проти нього і зобов'язувати вище керівництво країни виконувати рішення Європейського суду” [3]. Проте погоджуємось з іншими експертами в тому, що дана позиція вважається необґрунтованою, зважаючи на той факт, що в даному випадку державна виконавча служба діє не “проти керівництва країни”, а на виконання міжнародних зобов'язань нашої держави.

Вважаємо за доцільне у структурі державної виконавчої служби створити окремий структурний підрозділ для контролю за виконанням рішень Європейського суду з прав людини, основним завданням якого стане організація своєчасного, повного і неупередженого примусового виконання рішень Європейського суду з прав людини.

З метою посилення правового захисту працівників органів державної виконавчої служби слід також внести відповідні зміни до чинного законодавства, якими встановити систему особливих заходів державного захисту працівників цих органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їхніх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю цих працівників. Як наслідок – це посилить правовий захист державного виконавця та підвищить його правовий статус у суспільстві, що сприятиме значному поліпшенню ефективності діяльності державної виконавчої служби в цілому. Необхідно також виключити можливість адміністративного оскарження дій державного виконавця, поклавши такі функції виключно на суд.

Іншим варіантом чи концепцією розвитку державної виконавчої служби може бути створення окремого посадового органу в системі Мін'юсту України для здійснення реалізації єдиної державної політики у сфері виконання рішень судів, інших органів (посадових осіб) із чіткою вертикальною підпорядкованістю. У цьому плані необхідно на законодавчому рівні вибудувати систему структури державної виконавчої служби, удосконалюючи паралельно функції і процес виконання рішень, та визначення балансу розподільчих повноважень.

Даний урядовий орган повинен бути юридичною особою, мати відокремлений самостійний баланс, самостійні рахунки в органах Державного

казначейства України, а також печатку із зображенням Державного герба України. У створеному органі має зосереджуватися система фінансування та матеріально-технічного забезпечення. Створений урядовий орган повинен утримуватися за рахунок державного бюджету в межах коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади та коштів виконавчого провадження. Штатний розпис, кошторис доходів і видатків урядового органу має стверджуватись керівником урядового органу [8].

Також, як уже зазначалося вище, можливо передбачити силове забезпечення процесу виконавчого провадження, що сприятиме підвищенню ефективності та безпечності виконання рішень.

Створення в системі Мін'юсту України урядового органу, який об'єднав би органи державної виконавчої служби та органи Судової адміністрації України, – третій із можливих варіантів розвитку державної виконавчої служби. Реалізувати дану концепцію можливо в ході здійснення судової реформи шляхом створення у системі Мін'юсту України урядового органу, який включатиме в себе два взаємопов'язані напрями – організацію роботи судів та примусове виконання судових рішень. Цей урядовий орган включатиме дві структурні одиниці, наприклад, Судову адміністрацію України та Департамент державної виконавчої служби з чітко визначеною вертикаллю підпорядкованості.

Усе це дасть можливість максимально удосконалити процес виконання рішень, оскільки відбудеться об'єднання таких процесів, як організація роботи судів, роботи органів виконавчої служби, практики виконавчого провадження тощо. Наслідком цієї взаємодії буде побудова судово-виконавчої системи, спроможної ефективно вирішувати питання щодо захисту і відновлення порушених законів, прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Крім того, активізація взаємодії судової системи та органів державної виконавчої служби забезпечить судовий захист державного виконавця [4].

Ще однією концепцією розвитку державної виконавчої служби може бути Державна виконавча служба – урядовий орган, який передбачає функціонування як державних, так і приватних виконавців.

Дана концепція передбачає створення окремого урядового органу з чіткою системою вертикальної підпорядкованості. Проте дана концепція передбачає існування також системи приватних виконавців, які функціонуватимуть поряд із державними виконавцями. Положеннями даної концепції передбачається також надання права позивачеві самостійно визначати орган примусового виконання – державний чи приватний, яким буде вжито заходів по виконанню рішення. Поряд з цим структура та повноваження державної виконавчої служби і системи приватних виконавців у межах даної концепції повинні будуватись на принципах рівності та узгодженості. Однак законодавчо слід закріпити за державними виконавцями виключне право по виконанню рішень окремої категорії (принцип диференціації виконавчих проваджень), зокрема, і рішень Європейського суду.

Реалізація даної концепції та запровадження інституту приватних виконавців сприятиме формуванню високопрофесійного кадрового складу. Крім того, принцип вертикальної підпорядкованості державної виконавчої служби виключить можливість подвійного підпорядкування її посадових осіб.

Фінансове та матеріально технічне забезпечення державної виконавчої служби здійснюватиметься за рахунок виконавчого збору та коштів Держбюджету. Проте за даної концепції фінансування державної виконавчої служби за рахунок Держбюджету буде значно меншим [6].

І, нарешті, можливою концепцією розвитку державної виконавчої служби є покладення примусового виконання рішень на приватних виконавців. Суттю даної концепції є створення професійної спілки або громадської організації (асоціації), що об'єднуватиме в собі приватних виконавців та матиме представництва у регіонах України. До складу даної організації повинні входити кваліфікаційні та дисциплінарні комісії, а також ряд інших допоміжних і дорадчих органів, завданням яких було б визначення рівня професійної підготовленості осіб, які примусово виконуватимуть рішення судів та інших органів (посадових осіб).

Виконуючи дані функції, професійна спілка або громадська організація приватних виконавців забезпечувала б формування висококваліфікованого складу приватних виконавців, спроможного забезпечити примусове виконання рішень. Крім того, належить запровадити обов'язкові вимоги до приватних виконавців, зокрема, наявність у них ліцензій, сертифікатів оцінювача, посвідчення судового експерта, вищої освіти, стажу роботи помічником приватного виконавця [7].

На нашу думку, кожна із п'яти представлених вище концепцій розвитку державної виконавчої служби містить раціональні підходи та пропозиції, спрямовані на поліпшення механізму примусового виконання рішень судів, а також на підвищення ефективності діяльності єдиного в Україні органу примусового виконання рішень.

Вважаємо також, що на сучасному етапі розвитку в Україні системи захисту прав та свобод громадян створення нової інституції, яка б спеціалізувалася на виконанні рішень Європейського суду з прав людини, є недоцільним. Уваги потребує реформування органів державної виконавчої служби, а саме – створення окремої структурної одиниці, яка б займалася виключно даним питанням. Для обґрунтування цієї позиції необхідно зазначити і наступне – державна виконавча служба України – інституція, яка має належним чином розроблену нормативну базу діяльності, розгалужену систему органів влади, матеріальну базу діяльності та кваліфікованих штат працівників. Разом з тим, перегляду та нормативного закріплення підлягає статус та повноваження працівників зазначеної структури. Поряд із основним завданням – організацією своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень Європейського суду з прав людини – слід віднести і функцію ініціювання змін до чинного законодавства з метою запобігання повторного звернення до Європейського суду з цього питання.

Література:

1. *Дженинс М.* Европейское право в области прав человека (Практика и комментарии) : [пер. с англ.] / М. Дженинс, Р. Кэй, Э. Бредли. – М. : Права человека, 1997. – С. 2.
2. *Євтушенко О. І.* Особливості визнання та виконання рішень іноземних судів : дис. ... к.юрид.н. : спец. 12.00.03 / О. І. Євтушенко // НАН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2005. – 24 с.
3. *Зайцев Ю.* Проблема виконання судових рішень у практиці Європейського суду з прав людини / Ю. Зайцев // Виконання судових рішень. – К. : Юстініан, 2002. – С. 459.
4. *Скомороха Л. В.* Державна виконавча служба: історія і сучасність / Л. В. Скомороха // Право України. – 2002. – № 8. – С. 94–98.
5. *Старцев О.* Удосконалення заходів дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади України в умовах реформування державної служби / О. Старцев // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 11. – С. 44–47.
6. *Сульженко Ю.* Статус державних виконавців та Державної виконавчої служби України / Ю. Сульженко // Право України. – 2003. – № 10. – С. 113–117.
7. Шляхи удосконалення діяльності державної виконавчої служби // Право України. – 2005. – № 5. – С. 36–38.
8. *Шупеня М.* Реформування органів державної виконавчої служби / М. Шупеня // Право України. – 2005. – № 11. – С. 8–10.
9. Supervision of the execution of judgments of the European Court of Human Rights : 1st annual report, Annex 2 / Table 15: Respect of payment deadlines by states. – P. 220. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/e/human_rights/execution/CM_annreport2007_en.pdf

Надійшла до редколегії 06.06.2012 р.